

PAP JÓZSEF

HÁROM NŐI SORS EGY 19. SZÁZADI „SELF-MADE-MAN” CSALÁDBAN

■ A tanulmányban az egri-noszvajai kötődésű Gallasy család három nőalakjának, három feleségnek és anyának az életét mutatom be. A Gallasyak abba a családtípusba tartoznak, amely a 19. század folyamán 2-3 generáción keresztül komoly társadalmi emelkedést ért el, és a 20. század elejére nemesi címet szerezve, jelentős vagyont felhalmozva elkezdett idomulni a vidéki nemesség magatartásnormáihoz. A történetük azonban a 20. században személyes okok és országos traumák miatt alapvetően kudarccal ért véget. Nem tudtak ugyanis megkapaszkodni az országos elitben, lokális, falusi – kisvárosi jelentőségüket tudták csak ideig-óráig őrizni. A szocializmus évei pedig vagyonuk elvételével ettől is megfosztotta őket.

A téma feltárásához kiváló forrásanyag áll rendelkezésre a Heves Megyei Levéltárban, 47 kötetnyi személyes, 8 kötetnyi gazdasági levelezés és 6 doboznyi egyéb irat alkotja a családi levéltárat.¹ A tanulmányban a felemelkedő családhoz kapcsolódó három nőalakot, az elsőszülött fiúk feleségeit fogom bemutatni. A három nőalakhöz – Steinhauser Annához, Steinhauser Bertához és Babocsay Gizelához – egy-egy fontos fordulóponthoz kapcsolódik. Főszereplőink ugyan néha maguk is megszólalnak, hiszen nemcsak róluk, hanem tőlük is maradtak fent források, alapvetően azonban elmondható, hogy alakjuk elsősorban a férjeik szemüvegén keresztül látható. A tetemes forrásmennyiség ugyanis általában nem tőlük származik, hanem róluk szól. Ha önálló alakként meg is jelennek, akkor is elsősorban a feleség vagy az anya szerepében nyilvánulnak meg. Személyiségük egyéb vonásai általában rejtve maradnak az utókor kutatói előtt.

A Gallasy család felemelkedése Gallasy Istvánhoz (1794–1849) és második feleségéhez, Steinhauser Annához kötődik. Gallasy István Galasi József és Filerovits Krisztina második ismert gyermeke volt, akit 1794. július 21-én kereszteltek meg Egerben.² Gallasy asztalosmesterséget tanult, vándorkönyvének tanúsága szerint 1819 és 1826 között a Monarchia osztrák területein vállalt vándoriparosként munkát. Hazatérése után az egri polgárjog megszerzéséért folyamodott.³ Az asztalosként dolgozó, már a Gallasy névvariációt használó István azonban csupán a városi szokásjog alapján minősült polgárnak. Mivel a város maga érseki tulajdonú mezőváros volt, annak lakosai nem számítottak a kor magyar polgárságának sorába.⁴

Gallasy István számára a polgári cím nemcsak a helyi előnyök miatt lehetett fontos, hanem ennek birtokában tudott megházasodni is. Fennmaradt az a levele, melyben értesíti leendő feleségének családját a megszerzett polgári státuszáról. Minden bizonnyal ez is előfeltétele volt annak, hogy 1827. augusztus 19-én feleségül vehette Linzben Rábl Rózát (Rabel Rozáliát).⁵ Ebből a házasságból hat gyermek neve ismert. Károly 1828-ban, Ferenc 1829-ben, Károly és Sándor 1831-ben, Lipót 1832-ben, István 1835-ben, Karolina Anna pedig 1837-ben látta meg a napvilágot.⁶ A gyerekek többsége korán meghalt, hosszabb életkort István és Sándor élt meg. A házaspár minden gyermekének Payer Ignác és Pintér Anna voltak a keresztszülei, kikről nevükön

A tanulmány elkészítését az NKFIH (OTKA) K 13478 azonosító számú, a Dualizmus kori parlamentarizmus regionális nézőpontból című pályázat támogatta.

túl egyéb információval nem rendelkezünk.⁷ Rábl Róza 34 éves korában, 1840. január 26-án meghalt,⁸ így férje 46 évesen megözvegyült.

Édes és mostoha – Steinhauser Anna

■ Az özvegy mesterember néhány hónapon belül, 1840. március 2-án újra meg-nősült. Gallasy István második felesége Steinhauser Anna, Steinhauser Jakabnak – a házassági anyakönyv szerint – 21 éves lánya lett. Gallasy ezáltal sógorságba került Steinhauser Istvánnal, az 1840-es években meggazdagodó egri kereskedővel, kocsmabérlővel.

A viszonylag gyors új házasságra valószínűleg a gyermekek nevelése kényszerítette a férfit.⁹ Annyi bizonyos, hogy első házasságából származó gyermekek közül még életben volt a 9 éves Sándor és az 5 éves István. Nem tudjuk, mi lehetett Steinhauser Anna motivációja, mikor elfogadta Gallasy István ajánlatát, hiszen a leendő férj nem tartozott a kiemelkedően jómódú egri polgárok közé. Talán árulkodó lehet azonban egy momentum. Steinhauser Anna a házassági anyakönyv szerint 21 éves korában ment hozzá a 46 éves asztaloshoz. A születési anyakönyv azonban másról árulkodik. Steinhauser Jakab és Ghilányi Teréz lánya ugyanis nem 1819-ben, hanem 1812. szeptember 21-én született,¹⁰ tehát nem 21, hanem 28 éves volt a házasság megkötésekor, ami egy nő esetében a korban elég magas első házassági életkornak számított. Mivel más azonos nevű lány nem született, szinte biztosra vehető, hogy Annát 6-7 évvel „megfiatalították”. Azt továbbra sem tudjuk, hogy miért maradt pártában Steinhauser Anna. Valószínűleg mindkettőjüknek kompromisszumot kellett kötni. Gallasy Istvánnak talán az új feleség családjának a segítségére volt szüksége, Annának meg egy viszonylag jómódú férjre.

A Gallasy–Steinhauser-házaspárnak hat saját gyermeke született. Ferenc 1841-ben, Károly András 1842-ben, József 1844-ben, Gyula 1845-ben, Károly Ferenc 1849-ben látta meg a napvilágot.¹¹ A gyermekek közül csupán Gyula és József élte meg a felnőtt kort. A házaspár első gyermekéhez Gallasy István első házasságából ismert, de ekkorra megözvegyült Pintér Annát hívták keresztszülőnek. A későbbiekben Mahr/Maar Ferenc ácsot és feleségét, Ghilányi Borbálát, valamint lányukat, Mahr Franciskát kérték fel erre a szerepre. Ghilányi Borbála a Steinhauser testvérpár (István és Anna) édesanyjának a nagynénje volt.¹² Mahr Franciska pedig 1847. január 7-én Steinhauser Istvánnak, az anyai ágon elsőfokú unokatestvérének a felesége lett. Az új feleség által tehát egy új családi kapcsolatrendszer alakult ki Gallasy István körül, melynek tagjai a helyi polgárok közül kerültek ki. A házasság tehát stabilizálta a Gallasyak státuszát a városi polgárság körében.

Gallasy István munkájának csekély eredményessége özvegyének keltezés nélküli vagyonyjegyzékéből következtethetünk, melyet azért írt meg, mert az első házasságból maradt fiúk „nem illették megfelelő tisztelettel”, emiatt el akarta kerülni, hogy a saját fiai „csalárd kívánságokra mások által ne vezéreltessenek”. A számadás szerint a férj ingatlantulajdonát a házasságot követően eladták. Ebből a bevételből és 200 forintos Steinhauser-segítségéből rendezték a férfi 2889 forintos adósságát. Így tiszta lappal indult az új házaspár. A férfi tehát – feleségének későbbi állítása szerint – gyakorlatilag nincstelen volt a házasság kezdetén. Az új házasság megkötése után három évvel, Steinhauser-segítséggel és -kezességgel, 5000 forintért megvették a Holczer-örökösök házát.¹³

Az említett vagyonelemtár elkészítése is arra utal, hogy az özvegy nem azonos mércével kezelte saját és mostohagyermekait. Az apai öröksézből azonban nem sikerült kiszorítani az első házasságból született még élő fiúkat. Az 1850. december 14-én tartott vagyonosztáskor II. István és Sándor részére 2500 váltóforint örökséget állapítottak meg.¹⁴ A családi konfliktus nyomai fellelhetők Steinhauser

Anna fiainak levelezésében is, a féltestvérek Steinhauser Anna akarata ellenére is tartották egymással a kapcsolatot. Emellett Steinhauser Annának a házasság az anyagi biztonságot sem hozta meg, hiszen özvegyként anyagi gondokkal kellett megküzdenie, fiai segítségére szorult.

A takarékos gazdasszony – Steinhauser Berta

■ Gallasy István és Steinhauser Anna két túlélő fia közül az idősebb, József tehát asztalos lett.¹⁵ A fiatalabb, Gyula azonban nemcsak gimnáziumba járt, hanem valószínűleg le is érettségizett.¹⁶ A gimnáziumi évek után gazdatisztként dolgozott, majd 1869-ben Steinhauser Istvánnak, anyja öccsének alkalmazottja lett. Az unokaöcs feladata a Steinhauser István által megvásárolt noszvaji birtok igazgatása volt.¹⁷

Ekkor jelent meg a Gallasy család történetében Steinhauser István és Mahr Franciska lánya, az 1852. október 15-én született Steinhauser Barbara (Berta) Terézia. Gallasy Gyula ugyanis három évet töltött nagybátyja alkalmazásában, ami azonban 1872 októberében hirtelen véget ért. Gyula egyszerűen elhagyta a birtokot, és beállt a Honvédelmi Minisztériumhoz fogalmazó gyakornoknak. Ezzel kezdetét vette az a karrier, melynek végére vezérhadbiztos és számos kintünetés tulajdonosa lett, és 1904-ben nemesi címet is kapott.¹⁸ A hirtelen távozás oka valószínűleg az unokatestvérével kialakult szerelem lehetett. Az érzelmek nem csitulak, és az unokatestvérek közötti házasság – érseki és miniszteri engedéllyel – 1876. március 25-én megkötöttet.¹⁹ A kapcsolatból két fiú – István (1878) és László (1882) –, valamint két lány – Margit (1877) és Gizella (1886) – született. A két lány azonban még születésük évében meghalt.

A családfő nemi szerepfelfogására egy pénzügyi forrás alapján is következtethetünk. Gallasy Gyula egész életében vezetett pénztárkönyvet, melynek első lapjai olyan idézeteket tartalmaznak, melyek sokat elárulnak a könyv tulajdonosának személyiségéről. Az ide bemásolt sorok a munkás élet és a takarékoság szükségszerűségére hívják fel a figyelmet, valamint eligazítják az olvasót a tekintetben is, hogy mit is gondolt Gallasy Gyula a feleség szerepéről. „Erkölc, takarékoság és rend, e három tényezőben központosul a nő minden feladata. Erkölc a társadalom alapja, takarékoság a család anyagi fennmaradásának talpköve és a rend a háztartás éltető eleme és lelke. – Takarékoság a nő legszebb erénye. – Takarékoság a családnak áldást hozó igéje és pajzsa, amely képes elhárítani az élet ezernyi gondjait és szenvedéseit, amely képes a családnak elégedettséget és boldogságot kölcsönözni.”²⁰

Steinhauser Berta azonban nemcsak gondoskodó anya és szerető feleség volt Gallasy Gyula családjában, hanem anyagi biztonságot is megalapozó házastárs.²¹ Berta ugyanis hozományba kapta a korábban férje által igazgatott noszvaji birtokot, valamint a hozzá tartozó kastélyt.²² Mivel Berta anyja 1909-ig még ott élt, a házaspár a falu déli részén épített magának úrilakot, az úgynevezett Berta-majort. Gallasy Gyula és felesége, úgy tűnik, követte az útmutatást, és jól takarékoskodott. Ugyanis jelentősebb adósságok nélkül sikerült végrehajtani építkezéseiket, melynek értéke 61 200 koronára rúgott. A kastély körül kialakított tóra, a kastélyparkra, a kiszolgáló épületekre, a családi sírboltra további 93 000 koronát költöttek. Így az építkezés összesen 154 200 koronába került, ami egy korabeli miniszterelnök két és fél éves fizetését emésztette volna fel. Emellett 1897-ben Novajon is vásároltak egy jelentősebb birtoktestet.²³ A forrásokból összesíthetők a házaspár kiadásai és bevételei. Kiadásai 1 225 394 koronára rúgtak,²⁴ mely mellett 547 436 korona gazdálkodásból származó bevétel²⁵ és nagyjából 270 000 korona fizetésből és nyugdíjból származó jövedelem valószínűsíthető 1872 és 1909 között. Ennek alapján a családi kasszában 407 870 korona hiány feltételezhető. Mivel jelentősebb

adósságról nincs információnk, nem tudható, hogy ezt a különbözetet miből finanszírozták, de a kiadások célja világosan látható. A saját kezűleg írt levelei alapján megállapítható, hogy Gallasy Gyula családja felemelkedését úgy képzelte el, hogy mindenben igazodik a nemesi hagyományokhoz. Fiai számára földet vásárolt, hogy utódjainak elegendő mennyiségű birtoka legyen az úri élethez. A két kastélyt is megosztotta köztük, a barokk kastély László örökrésze lett, az új pedig Istváné. Az atyai szándék azonban nem teljesülhetett esetében az idősebb fiú balul sikerült házassága és válása miatt, másrészt a 20. század megpróbáltatásai, lerombolták azt, amit az apa megteremtett.

A megvádolt feleség – Babocsay Gizella

■ A tanulmányban bemutatott harmadik nőalak Gallasy Gyula és Steinhauser Berta elsőszülött fiának, Istvánnak a felesége, Babocsay Gizella. Róla egyszerre tudunk sokat és keveset. Hiszen a róla szóló források szerzője a férje, aki a válási procedúra során írt feleségéről.

Gizella a zsidó származású Babocsay Hermann (eredeti néven: Rosenthal Ármin) vállalkozónak a lánya volt. Babocsay Hermann és Gallasy Gyula karrierje párhuzamosan haladt, és bizonyos szempontból üzletfelek is voltak, hiszen Babocsay Hermann többek között olyan építési ügyleteket bonyolított, melyek a Honvédelmi Minisztérium azon osztályához kapcsolódtak, melyet Gallasy Gyula vezetett.

A két férfi azonban nemcsak rendjelekkel lett gazdagabb munkás élete során, hanem nemesi címet is sikerült szerezniük. Gallasy Gyula, nyugdíjazását követően, 1904. április 11-én magyar nemességet, a noszvaji és novaji előnevet, valamint címeradományt kapott.²⁶ Babocsay Hermann nemesítési oklevelét – kerekre írt előnévvel – 1905. február 2-án írta alá az uralkodó.²⁷

Gizella kezét 1905. december 8-án kérték meg, a hivatalos eljegyzésre pedig 1906. január 1-jén került sor.²⁸ A kapcsolatra azonban kezdettől árnyék vetült. Gallasy Istvánnak ugyanis az eljegyzéskor jutott tudomására az az egyáltalán nem mellékes tény, hogy Gizella az anyakönyve szerint egy ausztriai házaspár gyermeke. Babocsayék azonban magukénak vallották Gizellát, akinek születésekor még mindketten az előző házastársuktól voltak válófélben, és ezért adták örökbe a közben titokban megszületett gyereket, akit kapcsolatuk törvényesítésekor újra magukhoz vettek. A házassági anyakönyvben ezért szerepelnek az 1886. október 3-án az alsó-ausztriai Stögersbachban (ma Dechantskirchen része) született Gizella szüleinél Brukner Alajos magánzó és Denk Franciska.²⁹

Gallasy István házasságából ugyan öt fiúgyermek született, a házasfelek azonban nem éltek harmonikus kapcsolatban.³⁰ Az 1906. április 17-én megtartott esküvő után, már 1907. március 21-én összekülönböztek. Nincs arra mód, hogy az egyébként két oldalról is dokumentált kapcsolat történetét részletesen bemutassuk, de az 1908. december 18-i második szakítás irathagyatékának segítségével viszonylag sok minden megismertethető a házasságon belüli férfi-nő viszonyról. Babocsay Gizella ekkor ugyanis pert indított férje ellen, mert a férj elhagyta az Andrássy út 129. alatt álló közös lakásukat, ami miatt a feleség havi 800 korona tartásdíjat követelt tőle.³¹

A perre készülve Gallasy István is alaposan felvértezte magát. Két közjegyzői okiratot is be tudott ugyanis mutatni saját lépéseinek alátámasztására. Már az első szakítás után hivatalos okiratba foglaltatta feleségéhez írt levelét, melyben Gallasy István Noszvajra való hazatérésre szólította fel őt.³² Ezt a közjegyzői okiratot azonban nem használták fel, hiszen a házaspár kibékült, és István visszaköltözött Budapestre. Ebben talán közrejátszhatott a még élő apjának a ráhatása, valamint az a szándék, hogy Istvánnak Budapesten szerettek volna minisztériumi ál-

lást szerezni.³³ A második szakítás után született az a dokumentum, melyben ismét a Noszvajra való hazatérésre kérte a feleségét. A házasséttel kapcsolatban pedig a következő szavakkal fordult Babocsay Gizellához: „Merem hinni, hogy törvényes férjed iránt tartozó hitvesi kötelességedet, valamint két ártatlan gyermekünk egész jövőjére kiható elhatározásnál: édes anyai szeretetedet előbbre fogod helyezni örökbefogadóid illetéktelen befolyásánál, kikhez, mint jól tudod, sem Téged, sem gyermekeinket semmiféle törvényes, vér szerinti kötelék sem fűz!”³⁴

Az, hogy a Noszvajra való költözés és az örökbefogadó szülőkhez fűződő viszony szorosan összefüggtek egymással, kiderül abból a fogalmazványból, amit Gallasy István feltehetően a felesége által indított feleségtartási eljárás során készített.³⁵ A dokumentumban Gallasy negyven pontban foglalta össze problémáit, itt írta le az örökbefogadás történetéről hallottakat. „Akkor még nem volt okom még csak kételkedni sem leendő apósom állításának valóságában” – számolt be Gallasy István. Gizella tehát „egy parasztnak a lánya”, emelte ki piros aláhúzással a származás egyik lehetséges olvasatát.³⁶

Beszámolója szerint Gallasy István a pesti együttélés során számára igen szokatlan dolgokat tapasztalt, ezek egy része az apa és a lánya közötti intim viszonyhoz kapcsolódott. A férj úgy érezte, hogy a felesége bensőségesebb viszonyt ápol a „papával”, mint vele. Saját helyzetét a következő szavakkal jellemezte: „én nála nem vagyok az első személy, hanem csak egy megtúrt személy, a ki iránt sem igaz belső tisztelettel, sem bizalommal nem viseltet.” A Budapestről való elköltözését azzal magyarázta, hogy meg akarta szüntetni ezt az állapotot, „...tisztességérzetem és becsületességem méltó fellázadása, mely nem tűrhet meg egy oly természetellenes állapotot, ahol a férj csak névleges férj, és semmi befolyást nem gyakorolhat feleségére azon egyszerű oknál fogva, mert közös háztartásban élvén neje fogadott szüleivel, azok teljesen befolyásuk alatt tartják”. Nehezen tudta elviselni a család azon szokásait sem, hogy a felesége nyugodtan végezte „toilettjét, mosdását, fürdését stb.” az apja előtt, az apa és a lánya „minden illendőseget félretéve meglehetősen negligében” hancúrozott és kergetőzött egymással, valamint Gizella a fürdésben és az öltözködésben is segített apjának.

Problémát okozott a férj számára, hogy az Andrássy úti Babocsay-villában nem az előzetes megállapodás szerint jelölték ki a lakrészeket. Közös fürdőszoba-használatból adódó kényelmetlenségeket részletesen ecsetelte. Hallania kellett például, ahogy „nagy vízlocogással anyósom a reggeli toilettjét végzi”, „nap nap után [...] anyósom – minden női szemérem félretételével bejőjön a hálószobánkba”. A fényűző budapesti villa³⁷ alapterületében nem vehette fel a versenyt a vidéki kastéllyal, a szűk élettér szokatlan volt a fiatalember számára. A szoros egymás mellett élés a házasséttüket is befolyásolta, emiatt arra panaszkodott, hogy a „feleségem több ízben megtagadja a debitum conjugale (házastársi kötelezettség – Pj.) azzal az indokkal, hogy »a mama minden percben beléphet, és ő szégyelli magát!«”

Az étkezésekkel kapcsolatban is megaláztatásokat tapasztalt. Az önbecsülését mélyen sértette, hogy meg kellett osztani a reggeli adagját apósával. A felesége nem reggelizett vele, hanem megvárta az apját. Kifogásolta azt is, hogy apósa nem engedte lányának, hogy azt követően is egyen, miután ő már az étkezést befejezte, „parvenü pökhendiséggel” szólt ekkor a lányára. Tette ezt az apa annak ellenére, hogy ilyen fegyvelmezési jog Gallasy István szerint már a férjet illette, így az apósa igazából az ő férji szerepét alázta meg a feleségét érintő megjegyzésekkel.

A feleség családjának bűnlajstromát gazdagította, hogy Gizella nyelv- és zeneórákat vett, tette pedig ezt azért, mert a családjában korábban is ez volt a szokás. Külön problémának látta Gallasy István, hogy „ostoba tót nyelv tanításával kínozzák feleségemet akkor, amidőn sem feleségem, sem fogadott szülei magyarul, sem helyesen beszélni, sem helyesen írni még mindég nem tudnak, jóllehet az állító-

lagos millióit a »papa« a magyar földön szerezte!” A család egyébként otthon a német nyelvet használta.

Nem tudta elfogadni azt sem, hogy a felesége anyjával együtt orvoshoz járt, ahol a férje felügyelete nélkül vizsgálták meg Gizellát. Külön problémaként emelte ki, hogy felesége a terhesség alatt orvosi ellátás alatt állt.

„Így tovább nem mehetett – vonta le a konklúziót –, mert nem lehet egy férfira nézve semmi sem nyomasztóbb valami, mintha minden elővigyázat mellett is nejtől függővé tétessék minden cselekedetében –, noha a természet rendje ellenkezőleg követeli, hogy a nő függjön a férfitől.”

Természetesen a feleség is elkészítette a saját nézőpontját bemutató okiratot. Gizella soraiból egy erőszakos, agresszív és érzéketlen férfi képe bontakozik ki. Gallasy István felesége szerint nem értette meg a szüleihez fűződő bensőséges és mély érzelmi kapcsolatot, azt igyekezett megszakítani. A válás ekkor még nem következett be, a bíróság el is utasította Gizella tartásigényét.³⁸ Gizella pedig Noszvajra költözött.

A két fél konfliktusa olyan mentalitásbeli különbségből adódott, mely magában rejtette az újabb szakítás lehetőségét. Gallasy elvárásának egy olyan feleség felelt volna meg, aki megtestesíti azt az ideált, melyet már apja is megjelenített a pénzügyi naplójának első lapjain. A Babocsay családban azonban nem ezek az elvek szerint folyt az élet, a családtagok sokkal modernebb viszonyok között éltek mindennapjaikat. Több olyan momentum, mely Gallasy István számára felháborító volt, gyakorlatilag a családi kapcsolatok eltérő megéléséből következett. A Babocsay család a hétköznapi életet is másként élte meg, az öltözködéshez és a tisztálkodáshoz kapcsolódó napi rutintevékenység során nem különültek el mereven a férfiak és a nők. A szórakozásukat is inkább a saját igényeik, nem pedig a társadalmi konvenciók határozták meg.

A házasság Gallasy István részéről érzelmileg is megalapozott volt, Gizella esetében ilyen megnyilvánulást nem ismerünk. Az érzelem azonban nem lett volna elegendő ahhoz, hogy az akadályozó tényezőkön átlendüljenek, ehhez a két apa érdekkapcsolatára is szükség volt. István Pestre költözése is ilyen érdek miatt következett be, apja minisztériumi karriert szánt fiának. A Babocsay család pedig talán abban bízott, hogy a férj idomulni fog az eltérő szokásaikhoz. Gallasy Istvánt azonban természete nem tette alkalmassá erre a változásra, sőt mint ahogy azt saját szavaival meg is fogalmazta, pont a változást elkerülendő, férfiúi tekintélyének megőrzése miatt tartotta fontosnak az elköltözést. Amire egyébként apja halála után került sor, amivel egyben megszakadt az a személyes kapcsolat, mely a házasság megkötéséhez elvezetett. A befolyásos apa hiányában a budapesti karrier nem sikerülhetett, így tehát nem volt már érv a pesti lakás mellett.

A házastársak kapcsolatát a világháború még helyreállította, ugyanis a tágabb család mindent megtett azért, hogy Gallasy István tartalékos főhadnagy, Gallasy Gyula vezérhadbiztos fia elkerülje a frontszolgálatot.³⁹

A háború után azonban István és Gizella végképp eltávolodtak egymástól. A kapcsolatot folyamatos szakítások és kibékülések lüktetése jellemezte, melyet egyébként öt fiuk születési ideje is jelzett. Az apa az utolsó fiú 1921. február 28-i születése után költözött végleg Noszvajra, és hagyta családját Budapesten. A válást végül 1923 júniusában mondták ki. Ez azonban sajnos nemcsak a kapcsolat, hanem a női élettörténet további rekonstruálási lehetőségének a végét is jelenti, ugyanis eddig a pillanatig rendelkezünk róla forrásokkal.

A tanulmányban három női sorsot próbáltam megközelíteni és kissé kibontakoztatni őket, férjeik, családjuk takarásából. Sajnos ez nem minden esetben sikerülhet tökéletesen. A fent leírtak arra a problémára is felhívják a figyelmet, hogy milyen nehéz egy nőalakot megrajzolni, hiszen még abban az esetben is csupán a

sztereotípiákat erősítő források maradnak fent róluk, amikor maga a családjuk elég adatgazdag. Steinhauser Anna erős asszony lehetett, aki megküzdött az érvényesülésért. Unokahúga, menyé Steinhauser Berta irodalom iránt is érdeklődő művelt polgárlány volt. Babocsay Gizellának pedig egy olyan férje lett, aki nem tudott idomulni a számára nem szokványos családi viszonyokhoz az érzelmekkel telített apa-lánya kapcsolatához. Megszóllaltatni azonban nagyon ritkán sikerül őket, hiszen még a tőlük származó forrásokat is alapvetően meghatározza az a kontextus, ami férjeik, családjuk világából ered. Saját érzelmeikről is csak ehhez kapcsolódva beszélnek az utókor számára.

■ JEGYZETEK

1. Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltára. Gallasy család iratai (1836–1945) (A továbbiakban MNL HML XIII. 2.). Az anyag eddig elkerülte a kutatás figyelmét, kivételt képez ez alól Kovács Béla: *Noszvaji. Száz Magyar Falu Könyvesháza* Kht., Bp., 2000. (A továbbiakban Kovács 2000)
2. <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:X8P7-WZG> (Utolsó letöltés: 2020. 09. 30.)
3. MNL HML XIII. 2. LXV. doboz 5. csomó Gallasy családtagok levelei 4.; Az egri polgárság intézményével kapcsolatban lásd Löffler Erzsébet: *Iparosok Eger közigazgatásában a XVIII. században*. In: *Agrár*. Az Egri Múzeum Évkönyve 2006. 42. sz. 583–584.
4. A kérdésről részletesen lásd Berecz Anita: *Eger kiváltságos mezőváros polgárai a 19. század elején*. Korall 2019. 78. sz. (A továbbiakban Berecz 2019) 114–133; Pap József: *Eger választópolgárai a 19. század közepén*. Történelmi Szemle 2016. 1. sz. 149–164, különösen 149–150, valamint 156–158.
5. MNL HML XIII. 2. LXV. doboz 5. csomó Gallasy családtagok levelei 2–3.
6. Egri Római katolikus Egyházközség születési anyakönyveinek névmutatója. (A továbbiakban Anyakönyvi névmutató) 1817–1833. <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-XS9V-GC?i=283&cat=51797> (Utolsó letöltés: 2020. 09. 30.); Anyakönyvi névmutató 1833–1851. <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-XS9N-GL?i=430&cat=51797> (Utolsó letöltés: 2020. 09. 30.)
7. Az információhiánynak jelen esetben azért van jelentősége, mert a kérdéssel foglalkozó Berecz Anita adatgyűjtése szerint Payer Ignác feltehetően nem volt egri polgár.
8. <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CSPC-WSZS-1?i=119&cat=51797> (Utolsó letöltés: 2020. 09. 30.)
9. Az özvegyek újrarahaszkodásának tágabb kontextusát lásd Erdélyi Gabriella: *Bevezetés. Özvegystratégiák és árvasorsok*. In: Uő (szerk): *Özvegyek és árvák a régi Magyarországon, 1550–1950*. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Bp., 2020. 15–16.
10. <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-XS9K-6?i=244&cat=51797> (Utolsó letöltés: 2020. 09. 30.); Ez az adat szerepel a halotti anyakönyvben is az 1883. október 28-i Anna halálakor. <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CSV4-TSZ2-R?i=590&cat=51797> (Utolsó letöltés: 2020. 09. 30.)
11. Anyakönyvi névmutató 1833–1851. <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-XS9N-GL?i=430&cat=51797> (Utolsó letöltés: 2020. 09. 30.)
12. <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:X8PQ-DJJ> (Utolsó letöltés: 2020. 09. 30.)
13. MNL HML XIII. 2. LXV. doboz 5. csomó Gallasy családtagok levelei 3.; ma Tinódi Sebestyén tér 8.
14. Steinhauser Anna Gallasy István özvegye kötelezője 2500 vft. December 14, 1850, uo. számozatlan irat; Osztálytételtől szerződés Steinhauser Annának Gallasy István özvegyének, Gallasy István első nejétől származott Sándor és István gyermekei között. 1850. december 9., uo. 6–7.
15. Pap József: *Egerből Noszvajra. Térbeli és társadalmi mobilizáció Borsod és Heves határán*. Acta Academiae Pedagogicae Agriensis Nova Series: Sectio Historiae 2017. 44. sz. (A továbbiakban Pap 2017) 502.
16. Az egri ciszter gimnáziumba azonban csak 1855 és 1861 között járt, a 6. osztály után nem szerepel neve az értesítőben. Az érettségire a katonai karrier miatt következtethetünk. (A Ciszterci Rend Egri Kath. Fő-gymnasiumának Tudósítványa az 1860/2-ki tanévre. Eger, 1862. 27.) Testvére József egyébként csak két osztályt végzett ugyanitt.
17. Steinhauser István távirata Gallasy Gyulának. MNL HML XIII. 2. I. köt. Levelek Steinhauser Istvántól, számozatlan irat.
18. Pap 2017. 504–505.
19. <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CSV4-YWZ1?i=214&cat=51797>; MNL HML XII.I 2. LXXI. köt. Gallasy Gyula kiadási könyve (A továbbiakban Kiadási könyv)
20. Uo. fedlap. Az naplónak csak részleteiben idézett cikk megjelent a Testvériség 1899. július 28-i számában is *Tudják, de nem teszik* címmel. Testvériség 1889. július 28. 4.
21. Berta irodalmi érdeklődéssel is bírt, az általa gyűjtött gyerekversek, gúny- és ragadványnevek, dűlő elnevezések a *Magyar nyelvőrben* jelentek meg.
22. Dobó István Vármúzeum. Történelmi Dokumentumok Gyűjteménye. 75.48.1.; Steinhauser István és felesége Máhr Franciska azonban halálukig a noszvaji kastélyban laktak.
23. MNL HML XIII. LXIII. doboz Bertaház építése.
24. A kiadási könyv tételei 1876 és 1908 között: 381 362 Korona, noszvaji birtoktest kiadásai: 528 926 Korona, novaji birtok kiadásai a birtok vásárlási költsége nélkül: 315 106 Korona Az építkezésekre és egyéb reprezentációs célú vásárlások: 375 094 Korona A novaji birtok vásárlási összege ismeretlen. Kiadási könyv.

25. Noszvaji birtok bevétele (1885–1908): 443 576 Ft, novaji birtok bevétele (12 évből három esetében nincs gazdálkodási adat, 1897–1903, 1907–1908): 103 860 Korona (MNL HML XIII. LXIII. doboz Noszvaj, Novaji gazdasági iratok).
26. Budapesti Közlöny 1904. május 3. 6.
27. Budapesti Közlöny 1905. február 10. 1.
28. MNL HML XIII. 2. II. köt. 1–12. (A továbbiakban Gallasy István életrajza) 5.
29. Gallasy István és Babocsay Gizella házassági anyakönyvi kivonata. MNL HML XIII. 2. II. köt. Házasság-válás iratai (A továbbiakban Házasság-válás iratai) 2–4. A titoktartásra azért volt szükség, mert a fennálló családjogi törvények nem engedték azok között a házasságot, akiknek kapcsolata miatt másikat előzetesen felbontottak.
30. Jenő (1907. augusztus 6., Budapest – 1914. január 4., Noszvaj), Gyula (1908. október 21., Budapest – ?), László (1912. április 17., Budapest – ?), István (1914. október 25., Budapest – ?), Imre (1921. február 28., Budapest – ?); Családi értesítő az állami anyakönyv alapján noszvaji és novaji Gallasy István Rafael Mária budapesti lakos családjáról. Budapest, 1921. április 12. Házasság-válás iratai számozatlan irat.
31. Gallasy Istvánné Babocsay Gizella keresetének keltezetlen másolata (1909). uo. számozatlan irat.
32. Közjegyzői tanúsítvány. Budapest, 1907. április 17. uo. számozatlan irat.
33. Magyar Királyi Curia ítélete. 1910. 150. szám. 1910. október 7. uo. számozatlan irat.
34. Közjegyzői okirat. Budapest, 1909. február 23. Budapest Főváros Levéltára VII.153.a A jogszolgáltatás területi szervei. Rónay Károly közjegyző iratai. Okiratok. 1909. 0098.
35. Az alábbiakban Gallasy István periratának vázlatát ismertetem. Házasság-válás iratai számozatlan irat.
36. Gizella származásának hivatalos története idővel azonban további jelentőséget szerzett, ugyanis az anyakönyvek tanúsága szerint Babocsay Gizella római katolikus szülőktől származott, így neki és gyermekeinek nem kellett elszenvednie a zsidóságot sújtó későbbi üldöztetést.
37. Gábor Eszter: *Ízlésváltás a századfordulón. Átépitések az Andrássy úti villanegyvedben*. Ars Hungarica 1989. 2. sz. 173–176, 42–47. A tanulmány képei az 1907-es belső berendezést ábrázolják. A villa ma a Szerb Köztársaság Nagykövetségének ad otthont.
38. Magyar Királyi Curia ítélete. 1910. 150. szám. 1910. október 7. uo. számozatlan irat.
39. A kérdésről részletesen Fejér Ingrid: *Egy huszártiszt a hátországban. Gallasy István felmentései és tevékenysége az első világháborúban*. In: Sallay Gergely Pál – Török Róbert – Závodi Szilvia (szerk.): *Háborús Hétköznapiak III* Hadtörténeti Múzeum – Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Bp., 2019.

